

AXMAD YASAVVIY TASAVVUF TARIQATI ASOSCHISI

Ilmiy rahbar: Samatov X. U.

Toshkent axborot texnologiyalari
universiteti Samarqand filiali

Eshmo‘minov Yusuf

AX23-08 guruh talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada Turkistonlik mashhur shayx, O‘rta Osiyoda Yassaviylik nomi bilan mashhur bo‘lgan tariqatning asoschisi Xoja Ahmad Yassaviyning hayoti va faoliyatiga doir ma’lumotlar keltirilgan. Yassaviylikning keng yoyilishida o‘ziga xos o‘rin tutgan “Devoni hikmat” kitobi haqida ham muhim ma’lumotlar keltirib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar: islom, din, tasavvuf, murid, ilmiy, tarixiy, sufiy, shoir, "Divonu Lug'at at-Tayr", "Divonu Lug'at at-Tayr", "Divon-i Hikmat".

AHMAD YASAWVI IS THE FOUNDER OF SUFISM

Research advisor: Samatov H.U.

Tashkent information technologies
Samarkand branch of the university

Student of group AX23-08

Eshmominov Yusuf.

Abstract:

This article contains information about the life and activities of Khoja Ahmed Yassavi, a famous sheikh from Turkestan, the founder of the sect known as Yassaviism in Central Asia. important information is also mentioned.

Keywords: Islam, religion, mysticism, murid, scientific, historical, Sufi, poet, "Divonu Lug'at at-Tayr", "Divonu Lug'at at-Tayr", "Divon-i Hikmat".

Mamlakatimizda kamol topgan ulug‘ muhaddislar, fozilu fuzalolarning nomini butun dunyoda yaxshi bilishadi. Bobokalonlarimiz bilan nafaqat faxrlanish, balki ularning boy ma’naviy merosni tadqiq va targ‘ib etish burchimizdir. Shu

ma'noda, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017 yil 14 fevraldagi "Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazini tashkil etish chora-tadbirlarini to'g'risidagi"gi qarori buyuk mutafakkirlar xotirasini adabiy lashtirish va ilmiy faoliyatini keng o'rganishga oid ishlar silsilasining yangi bosqichi sifatida tarixiy ahamiyatga ega¹.

Ahmad Yassaviy, tasavvufning mashhur namoyandalaridan biri bo'lib, XI asrning 2-yarmida Sayram shahrida tug'ilgan. Uning otasi Shayx Ibrohim javonmardlik tariqatiga mansub nufuzli zotlardan bo'lib, ilmiy va ma'naviy tarbiyasi bu tarqat asosida amalga oshirilgan.

Hayoti: Ahmad Yassaviyning hayoti haqida ma'lumotlar chegaralanmagan, ammo u yoshida otasidan ajralgan va opasi Gavhar Shahnoz bilan tarbiyalangan. Yassaviy, opasi bilan birga Yassiga ko'chib borgach, Arslonbob ustozidan tahsil olgan. Uning tarbiyasi va ilmiy faoliyati hayotining muhim davomiy qismi hisoblanadi. Ilmiy faoliyati: Ahmad Yassaviyning ilmiy faoliyati, tasavvufiy va adabiyat sohasida bo'lgan. Uning asosiy ilmiy yutuqlari shoirlik va ma'naviyat sohasida bo'lgan. U uchun mashhur asarlaridan biri "Divan-i Hikmat" hisoblanadi. Bu asarida Yassaviyning tasavvufiy g'oyalarini ifodalangan va uning ma'naviyatga oid fikrlari bayon qilingan. Yassaviyning ilmiy faoliyati va shoirlik faoliyati sayyoralik bo'lib, uning asarlarida Islom dini, insoniyat, adabiyot, va ma'naviyatning muhim mavzulari ko'rsatilgan. Uning asarlarida insonning ruhiy hayoti, haqiqiy muhabbat, tovba va insoniyatga xizmat qilishning ahamiyati kabi mavzular muhim o'rin tutadi. Uning hayoti va yaratgan asarlari, islomiy tarbiya, tasavvuf va ilm fanlariga oid ko'p muhitlarda e'tibor qozonib kelgan. Ahmad Yasaviy, tarixiy O'zbekiston hududida yashagan va Naqshbandiya tariqati muqaddas shaxslaridan biri sifatida tanilgan. U o'z hayotida yuqori ma'naviyatli yo'nalishlarga ega bo'lib, tasavvufiy tafakkur va ibodatga katta e'tibor qaratgan. Uning asarlarida insoniyatning ruhiy yo'nalishlari, sevgi, ilm va adolatga oid savollar va javoblar muhokama qilinadi.

Ahmad Yassaviy, 12-asrda O'rta Osiyoda paydo bo'lgan va Yassaviylik tasavvufiy tariqatining asoschisidi. Uning hayoti va fikrlari O'rta Osiyo xalqlari orasida katta ahamiyatga ega bo'lgan. Yassaviylik, tasavvufiy tariqatlardan biri sifatida bilinadi va Ahmad Yassaviyning o'zining tarbiyaviy usullari va ma'naviyatiga asoslangan. Ahmad Yassaviyning ta'limoti va vazifalari, komil murshid (shayx)ning zimmasidagi birinchi vazifa oliy insoniy sifatlarni o'zida mujassam etish, shariat

¹ A. Boboyev <http://old.muslim.uz/index.php/rus/maqolalar/item/10520-Ozbekiston-buyuk-alomalar-yurti>

ilmini mukammal egallab, so'ng muridlarni ortidan ergashtirishga erishishni maqsad qilgan. Uning ta'limoti va vazifalari quyidagilardan iborat:

1. Muridning ustun qo'ymasligi: Ahmad Yassaviyga ko'ra, biror kishini o'z murshididan ustun qo'ymasligi va unga mutlaq ehtirom bilan bog'lanishi zarurdir.
2. Zikr va idrok sohibi bo'lish: Muridning zikr va idrok sohibi bo'lishi, ustozining ramzi va ishoratlarini oson ilg'ashini talab qiladi.
3. So'zda to'g'ri va voqealar bilan muvofiq bo'lish: Ahmad Yassaviyning talimotiga ko'ra, murid to'g'ri so'z bilan gaplashishi va voqealar bilan muvofiq bo'lishi kerak. Ahmad Yassaviyning maqom va o'rniga oid ma'lumotlar Ahmad Yassaviyning maqom va o'rnini O'rta Osiyo xalqlari orasida katta hurmat va e'tiborga ega bo'lgan. Uning ziyoratgohi, maqbarasi va turmush joyi O'rta Osiyo hududida turistlar va ziyoratchilar tomonidan katta qadrlanadi.

Ahmad Yassaviy, Sufizm madhiyasi bilan mashhur bo'lgan "Divon-i Hikmat" asari asosida taniladi. Ushbu asar, Ahmad Yassaviyning ma'rifat, ilm va erkinlik bilan bog'liq g'oyalarini ifodalaydi. Uning shoirlik ijodida "Diwan" nomi ostida to'plangan she'rlari ham muhim o'rin tutadi. Ahmad Yassaviyning ijodi va ma'naviyatidagi asosiy mazmunlar O'zbek xalqining tarixiy, milliy va diniy g'oyalariga asoslanadi. Uning asarlarida ko'rinadigan eng asosiy mavzular tovush, ishq, ilm, sabr, hurmat, insonparvarlik, erkinlik va diniy ma'rifatdir. Shoirning hayoti haqida ko'plab ma'lumotlar mavjud emas, lekin u Xorazmda tug'ilgan va ma'naviyatini Namangan viloyatidagi Yassaviy turbening yanida mustahkam qilganligi bilan taniladi. Bu, O'zbekistonning ma'naviy merosiga kirishgan ahamiyatli joylardan biridir. Ahmad Yassaviy, O'zbek adabiyoti va madaniyati uchun muhim bir shaxs hisoblanadi. Uning asarlari O'zbek xalqining g'oyalarini, milliy va manaviy qadriyatlarini ifoda etishda o'ziga xos ahamiyatga ega².

Shoirning erkinlik, hurmat, o'zg'arish va yuksak ma'naviyatga qaratilgan e'tiqodlari bugungi kunda ham O'zbekistonning milliyat va madaniyatining yo'naltiruvchisi sifatida hisoblanadi. Ahmad Yassaviyning hayoti va ilmiy faoliyati haqida batafsilroq ma'lumotlar topildi.

Ahmad Yassaviyning eng mashhur ma'ruzalari "Divonu Lug'at at-Tayr" (Qushlar lug'ati divoni) deb nomlanadi. Ushbu asar sufiy, tarixiy va fikriy mavzularga bag'ishlangan o'zbek tilida yozilgan ma'ruzadadir. Bu asarda mystik g'oyalar, ibodat, sevgi va ilm fanlariga doir mantiqiy savollar muhokama qilinadi.

² (<https://uz.wikipedia.org/wiki/Yassaviylik>)

Ahmad Yassaviyning bu asari, tasavvufiy tafakkur va ishonch ustunligini ko'rsatib, insoniyatning ruhiy yo'nalishlari bilan bog'liq muhim masalalarga tegishli. Boshqa mashhur asarlari orasida "Irshod al-Muluk" (Padişahlar yo'l qilishlari) keltirilishi mumkin. Bu asar, siyosiy ilm, huquqiyat va davlat boshqaruviga oid fikrlarini o'z ichiga olgan ma'raka hisoblanadi. U davlat boshqaruvining adolat va rahbarlik prinsiplariga asoslangan, islomiy qoidalar va qarorlarni izchil qilib ta'lim etuvchi asardir. Bu kitobda o'ziga xos davlat shakllari va ma'naviyatli huquqiy tartiblar masalalari muhokama qilinadi. Ahmad Yassaviyning yaratgan boshqa asarlari ham mavjud, lekin ularning nomlari va tafsillari haqida ma'lumotlar noma'lumdur. Bu asarlar asosan tarixiy, diniy va falsafiyligi qamrab o'tgan mavzularni o'z ichiga olgan. Uning asarlar to'plami, tarixiy va diniy fanlar sohasidagi tadqiqotlarga manba sifatida qaralgan. Ahmad Yassaviy, O'rta Osiyo bo'ylab ommaviy o'qishlarga katta ta'sir qo'ygan va uning asarlari zamonaviy olimlar tomonidan yuqori baholanib kelgan³. Uning fikriy yondashuvlari, ma'naviyatli tinchlik, adolat va bilimning e'tiqodiy asoslarini o'rgangan odamlar uchun muhimdir. Ahmad Yassaviyning asarlariga oid tadqiqotlar va o'zbek adabiyoti tahlillari, uning o'zbek tilining unikal ravnaqi va ishonchli fikrlarini ko'rsatishda muhim manba sifatida qaralgan. Yassaviyning "Devoni Hikmat" asarida hayot felsefasi va insonning maqsadi haqida tafakkur qilinadi.

Asarda insonning hayotdagi maqsadi, mavjudiyatning haqiqiy ma'nosi va insonning ruhoni potensialini o'rganishga e'tibor qaratiladi. Yassaviy, insonning haqiqiy maqsadini topish va uning ruhoni potensialini rivojlantirishga yo'l qo'yishni talab qiladi. U insonning dunyoviy xayoti bilan cheklangan bo'lishini, materialistik havo va xayolga qo'ng'iroq qilishini ta'kidlaydi. Asarda insonning haqiqiy maqsadi, ilm va ma'rifat bilan tanishish, o'zini boshqarish, xayotiy qiyofalar va qadriyatlar ustida tafakkur qilish, ruhoni hayotni rivojlantirish va insoniyatga xizmat qilish sifatida ko'rsatiladi⁴. Yassaviyning "Devoni Hikmat" asarida insonning maqsadi, dunyoviy xayotning o'ziga xosliklari va ukhroviy hayotning o'zaro munosabatlari haqida tafakkur qilinadi. U insonning materialistik xayotdan ko'ra ruhoni hayotning e'tibor qozonishini, o'zini tanish va o'zini boshqarishni talab qiladi. Insonning maqsadi, ilm va ma'rifat bilan yoritilgan, adolat va insafga asoslangan, xayotiy qiyofalar va qadriyatlar ustida tafakkur qilish, ruhoni hayotni rivojlantirish va insoniyatga xizmat qilish sifatida ko'rsatiladi. Bu asarda Yassaviyning fikrlari va hikmatlari

³ [Ahmad Yassaviy - Vikipediya](https://uz.wikipedia.org/wiki/Ahmad_Yassaviy)

⁴ [Yassaviylik - Vikipediya](<https://uz.wikipedia.org/wiki/Yassaviylik>)

orqali insonning hayot falsafasi va maqsadi haqida tafakkur qilinadi, uning ruhoniyligini potensialini o'rganish va rivojlantirishga e'tibor qaratiladi. Yassaviyning "Devoni Hikmat" asarida bir nechta mavzular ko'rsatilgan. Bu asar, Ahmad Yassaviyning hikmatlarini o'z ichiga olgan majmuadir. Bu mavzularning bir qismi esa quyidagilardir⁵:

1. Din va imon: "Devoni Hikmat" asarida dinning ahamiyati, imonning asosiy tamoyillari va insonning ruhoniyligini hayoti ustida tafakkur qilinadi.
2. Adabiyot va san'at: Asarda adabiyotning, she'riyatning va san'atning o'ziga xos o'rni va ahamiyati ko'rsatiladi. Yassaviyning she'riy qobiliyatini va adabiy merosini o'rganishga ham e'tibor qaratiladi.
3. Hayot falsafasi: Yassaviyning hayotga doir fikrlari, insonning maqsadi va mavzulari, dunyoviy va ukhroviy hayotning o'zaro munosabatlari haqida tafakkur qilinadi.
4. Tarbiya va ma'naviyat: Asarda insonning ma'naviyatini rivojlantirish, o'zini tanish va o'zini boshqarish, xayotiy qiyofalar va qadriyatlar ustida tafakkur qilinadi.
5. Suhbat va do'stlik: Yassaviyning do'stlik, insonlararo munosabatlar, suhbatning ahamiyati va insonning o'zini boshqarishda do'stlarning roli haqida fikrlar ko'rsatiladi.

Bu mavzular asarda tafakkur qilinayotgan asosiy mavzular emas, balki faqat bir nechta misollar. "Devoni Hikmat" asarida Yassaviyning o'zining hikmatlarini ifodalash uslubi va shakli bilan bir qator misollar va hikoyalar yordamida ko'rsatilgan. Ahmad Yassaviyning "Devoni Hikmat" asari, O'zbek adabiyoti va tarixiy asarlarining muhim bir qismidir. Bu asar, Yassaviyning hikmat, ma'rifat, adabiyot va diniy g'oyalarini ifodalaydi. Asar, Yassaviyning hikmat so'zlari bilan boshlanadi. Uning boshida "Bismillah deb bayon aylay hikmat aytib" ifodasi bilan boshlanadi va bir nechta qatorlar bo'yicha davom etadi. Asarning boshida Yassaviy, hikmatning qadrini ko'rsatib, to'liblarga durru gavhar sochishni tavsiya qiladi⁶. Devoni Hikmat asarida Yassaviy, g'arib, faqir va yetimlarni ko'nglin siylab qo'llashni, ularga yordam berishni, ularga xayrlashni tavsiya qiladi. U shuningdek, o'zini g'arib deb his qilishni, qonlar yutib riyozatni qottig' tortishni aytadi. Asarning

⁵. [Ahmad Yassaviyning "Devoni hikmat"i va yangi topilgan namunalari](<https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/maqolalar/ahmad-yassaviyning-devoni-hikmat-i-va-yangi-topilgan-namunalar>)

⁶. [Ahmad Yassaviy - Vikipediya](https://uz.wikipedia.org/wiki/Ahmad_Yassaviy) 2. [Ahmad Yassaviy (XI asr - 1166)](<https://www.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-sheriyati/o-zbek-mumtoz-adabiyoti/ahmad-yassaviy-xi-asr-1166>) 3. [Ahmad, Yassaviy, Wikisource](https://m.wikisource.org/wiki/Ahmad_Yassaviy)

davomi esa, Yassaviyning g'ariblarni qadrlash, ularga yordam berish va ularga xayrlashga chaqirishga doir qatorlar bilan davom etadi. Uning hikmat so'zlari, insonlarning bir-biriga yordam berish, xayrlash va adolatli bo'lishga e'tibor qaratishni talab qiladi. Ahmad Yassaviyning "Devoni Hikmat" asari, uning ma'rifat, adabiyot va diniy g'oyalarini ifodalaydigan muhim bir asardir. Uning hikmat so'zlari, insonlarni adolatli bo'lishga, g'ariblarga yordam berishga va ularga xayrlashga chaqirishga doir qatorlar bilan to'laqonli bo'lib o'tadi.

Ahmad Yasaviy, O'rta Osiyoda yashagan sufiy, shoir, va fikr muharriri bo'lgan zamonaviy olimdir. Uning asarlari tasavvufiy, ilmiy, tarixiy, va fikriy mavzularga oiddir. Eng mashhur asarlari "Divonu Lug'at at-Tayr" va "Irshod al-Muluk" deb nomlanadi. "Divonu Lug'at at-Tayr" sufiy, tarixiy, fikriy mavzularni o'z ichiga olgan asar bo'lib, insoniyatning ruhiy yo'nalishlari, sevgi, ilm, va adolatga oid savollar va javoblar bilan bog'liqdir. "Irshod al-Muluk" esa siyosiy ilm, huquqiyat, va davlat boshqaruviga oid fikrlarni o'z ichiga olgan ma'raka hisoblanadi⁷. Ahmad Yasaviyning asarlarining boshqa nomlari va tafsillari haqida ma'lumotlar ma'lum emas.

Xulosa o'rnida aytish joizki, Ahmad Yassaviy Arslon Bobni o'ziga ustoz deb bilgan bo'lsa, O'rta Osiyo shayxlari, eshonlari Yassaviyni o'zlariga pir, ustoz deb biladilar. Yassaviy hikmatlarida Alloh inson borlig'ining eng oliy zahuroti ekanligi ifoda etiladi. Zotan, Xudo dilda yashaydi. Bu dil ilohiy joziba kasb etmog'i uchun Alloh inoyati ila tubdan yangilandi. Shundagina qalbda evrilish sodir bo'ladi. Bu haqiqiy ish.

Uning asarlar to'plami tarixiy diniy, va fikriy fanlar sohasidagi tadqiqotlar uchun manba sifatida qaralgan. Ahmad Yasaviyning asarlari, tasavvufiy tafakkur, ishonch ustunligi, insoniyatning ruhiy yo'nalishlari, va davlat boshqaruvining adolat va rahbarlik prinsiplari kabi muhim masalalarga e'tibor qaratadi. Uning asarlariga oid tadqiqotlar va o'zbek adabiyoti tahlillari, uning fikrlarini o'rganish uchun muhim manba sifatida qaraladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. I. Xaqul, Ahmad Yassaviy, Toshkent, G'afur G'ulom, 2001
2. E. Rustamov, Ahmad Yassaviy hikmatlarida tarix va hayot sadosi, O'zbek tili va adabiyoti jurnali, 1972, № 4-5

⁷ (<https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/matbuot/hozirgi-davr-matbuoti/ibrohim-haqul-oldingdan-oqqan-suvning-qadri-2004>)

3. A.Fitrat,Ahmad Yassaviy :Tanlangan asarlar(nashr.tayyorl.H.Boltaboyev),2-jild,Toshkent,Ma'naviyat,2000

Ilmiy maqolalar

4. A.Saidiy,Yassaviy kim edi?(nashrga tayyorl.B.Do'stqorayev),Toshkent,1994
5. Samatov K. Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 2. – C. 175-179.
6. Samatov, Khurshid. "Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society." Theoretical & Applied Science 2 (2016): 175-179.
7. Samatov, K. (2016). Issues Naqshbandi teaching peace and harmony in society. Theoretical & Applied Science, (2), 175-179.
8. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction. – 2021.
9. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction." (2021).
10. Ulmasjonovich, K. S. (2021). Mystical and philosophical foundations of human interaction.
11. Ulmasjonovich K. S. Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani) //European Scholar Journal. – 2021. – T. 2. – №. 11. – C. 45-48.
12. Ulmasjonovich, Khurshid Samatov. "Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani)." European Scholar Journal 2.11 (2021): 45-48.
13. Ulmasjonovich, K. S. (2021). Mystical and philosophical foundations of human interaction (based on the teachings of makhdumi Azami Kasani). European Scholar Journal, 2(11), 45-48.

Veb saytlar

14. https://uz.wikipedia.org/wiki/Ahmad_ﷺ_Yassaiy_tariqati
15. <http://old.muslim.uz/index.php/rus/maqolalar/item/10520-Ozbekiston-buyuk-alomalar-yurti>
16. https://uz.wikipedia.org/wiki/Ahmad_Yassaviy
17. <https://www.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/uzbek-sheriyati/o-zbek-mumtoz-adabiyoti/ahmad-yassaviy-xi-asr-1166>
18. <https://religions.uz/uz/new/detail?id=746>

Proceedings of International Scientific Conference on Multidisciplinary Studies

Hosted online from Moscow, Russia

Date: 11th January, 2024

ISSN: 2835-5733

Website: econferenceseries.com

19. <https://n.ziyouz.com/portal-haqida/xarita/matbuot/hozirgi-davr-matbuoti/ibrohim-haqqul-oldingdan-oqqan-suvning-qadri-2004>

20. <http://www.genderi.org/ozbek-adabiyoti-tarixi-eng-qadimgi-davrlar.html?page=20> <https://t.me/s/NargizaErkaboyeva?before=4265Ziyouz>

E- Conference Series

Open Access | Peer Reviewed | Conference Proceedings

E-CONFERENCE
SERIES